# SECALE CORNUTUM.

15.

---

## DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI

**PRAESIDIS AC DIRECTORIS**

SPECTABILIS DOMINI

***DECANI,***

ET

CLARISSIMORUM D.D. PROFESS. I. FACULTATIS MEDICAE

PRO

**MEDICINAE DOCTORIS LAUREA**

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDA

IN

ALMA AC CELEBERRIMA REGIA SCIENTIARUM

UNIVERSITATE HUNGARICA

PUBLICAE DISQUISITIONI

SUBMITTIT


**JOANNES SZENTPÉTERY,**

TRANSYLVANUS ZALATHNENSIS.


Theses adnexae publice defendentur in aedibus facultatis medicae die 1841.

---


***Pestini,***

Typis Trattner-Károlyianis.

Másokért 's nem magáért élni az orvos hivatásának lényege. Nemcsak élte nyugalmát, hasznait, kényelmét 's gyönyöreit, hanem egésségét, sőt éltét, és mi ennél is több becsületét 's nevét is köteles mások élte 's egéssége megmentésének feláldozni.

*Hufeland.*

Az orvosak Uristenünk' foltozói.

*Luther Márton.*

MÉLTÓSÁGOS

FELSŐ SILVÁSI

# NOPCSA LÁSZLÓ

ÚR

*Ő NAGYSÁGÁNAK,*

TEKINTETES NEMES HUNYAD VÁRMEGYE

FŐ-ISPÁNJÁNAK

'SA'T. 'SA'T.

A'

TUDOMÁNYOK ÉS MŰVÉSZETEK

BUZGÓ KEDVELLŐJÉNEK,

FÁRADHATLAN ELŐMOZDITÓJÁNAK;

AZ EMBERISÉG JÓLTÉVŐJÉNEK,

NAGY KEGYESSÉGŰ PÁRTFOGÓJÁNAK

E' ZSENGE PÁLYAMUNKÁJÁT

HÓDOLÓ TISZTELETTEL

SZENTELI

*A' SZERZŐ.*

# ELŐSZÓ.

Az anyarozs (secale cornutum) kitünő szerepet játszik az orvosvilágban; 's valamint hatalmas gyógyszer a' tapasztalt szülész, úgy káros hatásu a' tapasztalatlan kezeiben; sokáigtartó méh-összehuzódást, vérzést, elvetélést, gyermek tetsz- sőt valódi halálát, szülep visszatartását, bizserkórt hozván elő, de ezen tünemények nem egyedül az anyarozsnak tulajdoníthatók, hanem inkább a' minden jelentés nélkül, vagy a' nagy adagban alkalmazott szer használásában kereshető az ok. — Csoda-e ha az anyarozs a' méhszáj illő kitágulta előtt rendelve tartós, és erős méhösszehuzódást, vagy pedig a' méhlepénynek a' méh szájára fekvésekor, vagy pedig nagyobb adagban használva, az első esetben tetemes vérzést, a' másodikban kábitási vagy éppen mérgezési tüneményeket okoz? Minden orvosi szernek meg van a' maga jelentése, 's szűk határa, a' mellyen ha valaki áthág, a' káros hatás nem a' szernek, hanem tudatlanságnak tulajdonítható; nem ugy van-e a' dolog a' mákonnyal is, mellyről azt mondja *Sydenham: mákony nélkül nem szeretnék lenni orvos*, ha ellenjelentetik? Tapasztalt orvos kezeiben a' méreg orvossággá, ellenben a' tapasztalatlannál az orvosság is méreggé változik.

A' német szülészektől annyira dícsért anyarozs Pesten néhány kezdő szülészektől imitt amott alkalmazva káros hatásu is volt, de ez el nem rontja az anyarozsnak már kivivott gyógyhírét, mert jelentés nélkül adatott, ugy egy esetben, midőn a' méhle-

pény a' méh száján feküdt. Megvallom, ezen visszaélések okozzák leginkább azt, hogy az anyarozsot vevém értekezésem tárgyául, meg akarván benne az anyarozs jelentéseit nehány híres német szülész után határozni; ha használtam a' magyar olvasó világnak e' zsenge munkámmal, ugy határtalan örömem, ha pedig meg nem feleltem a' czélnak, ugy használni akaró szándokom szolgáljon mentségemül.

---

### *Az anyarozs' leirása.*

A' polyvások családjának több gabona nemein, különösen pedig a' rozs (secale cereale) kalászain az egészséges szemek közt találtatik az anyarozs, mintegy hengerded, mind két végén lassan hegyesedő, félholdképüleg hajlott, hosszában barázdált, 6—8 vonalnyi hoszu, legnagyobb átmérőjében mintegy 2—3 vonalnyi vastag, kivül barna feketés, belől fehéres szinű, lisztes, szagtalan, kellemetlen, csipős izű, 's az ép szemek közül szembetűnőleg ki álló test.

### *Az anyarozs származása.*

Az anyarozs származásáról, noha eléggé alapos vizsgálatok tétettek eddigelé, különbfélék még is a' vélemények. A' köznép véleménye szerént az anyarozs közönséges okok által előidézett sajátságos beteges elváltozása a' rozsmagnak, melly kedvező kül befolyások mellett a' sokáigtartó essőzés után a' rozs' virágzása előtt támad. Ezen állításnak ellene mond azon tapasztalás, hogy az 1816-ki év' sok essőzésrül elhirült nyarán kevesebb anyarozs termett, mint az 1824 és 1826 forró nyárain.

Más vélemény szerént az anyarozs némelly robarok, jelesen *scarabaeus minimus*, *Proscarabaeus solstitialis*, és *Triceps physamus*, a' még éretlen gabona rozson tett' szurásainak következéséül tekintendő.

*D. Debourge* szerént az anyarozs a' forrás egy nemének azon terménye, melly akkor idéztetik elő, ha a' *telephore melanure* (Schneekäfer) családhoz tartozó rovar a' maga testében készült nedvet ollyan rozsra rakja, melly az anyarozs előhozására mulhatlanul szükséges föltételekkel bir. Ezen állítását be-

hizonyitandó továbbá azt mondja: hogy minden illy tulajdonu magvakbol idézhetni elő tetszés szerint anyarozsot, ha azok, az említett robarbol nyert tiszta vagy kevéssé sötét sárgás nedvvel érintésbe hozatnak.

Ezen nedvet pedig ugy nyerhetni; ha a' robar az ujjakkal kevéssé megnyomatik, mire az tüstént előtünik a' robar' álkapcsai közt.

Ezen nedv' hatásának következtében a' mag különös változáson megy keresztül, 's a' robar rá rakja élő bábjait, mellyek itten nem csak lakásokat, hanem még a' kifejlődésökre szükséges élelmet is föltalálják. *Debourge* erősen hiszi, hogy az anyarozsban létező gyógyerő csak egyedül a' benne lévő robar-nedvnek tulajdonítható, és abbol azon következést huzza, hogy jobb volna az annyi változásnak kitett anyarozs helyett magát a' nedvet használni. — Ő ezen képzete következésében nagy mennyiségű előbb megnevezett robart bizonyos mennyiségű lélben áztatott, a' nyert készítményt: *szülést előmozditó folyadéknak* nevezé, 's egy nehezen szülő macskának be adott belőle 20 cseppet, 's 20 percz mulva a' macska elvetélt egy, nem sokára más kölyket, melly látvány a' szerzőt előbbeni véleményében jobban megerősíté.

Az anyarozsnak e' származása igen kétséges, 's azért bővebb felvilágositást vár, a' honnan *Decandolle* és a' német füvészek által mint nem hiteles adatokon nyugvó állítás kétségbe hozatott, kik az anyarozsot csiperke (champignon) nemének tekintik.

*Leveille* állitása szerént az anyarozs' legközelebbi oka bizonyos kicsiny, — a' polyva belső felén, hol a' gyümölcsbimbó tartózkodik, mutatkozó folyó, ragadós, 's roszszagu nedvet magában foglaló gomba.

### *Az anyarozs létrészei.*

Nincsenek még eléggé kifürkészve. *Vigger* pontos vegypontása után ezek az anyarozs létrészei:

1) *anyarozsdég* (ergotina) vörös barna kellemetlen, és émelygős szagu, keserű csípős izű, sem vízben, sem égenyben, csak lélben felolvadó, a' kémszerekkel sem savanyt, sem égvényt el nem áruló por, mellyből 9 szemer egy kakasnak adatván, a' mákonydékhoz hasonló tüneményekkel halált okozott. 2-szor. *Zsiros fejér olaj.* 3-szor. *Kövéres jegesedő rész.* 4-szer. *Taplós anyag.* 5-ször. *Növény ozmázom.* 6-szor. *Növény fehérnye.* 7-szer. *Villó savas hamag*, és *mészeg.* 8-szor. *Mézga nemű anyag.* 9-szer. *Tapló czukor* és *kovaföld.* Az egésséges gabona magvakban nagy mennyiségben létezni szokott lisztnek az anyarozsban még nyomai sem látszatnak.

Az anyarozsnak valódi hatályos eleme még eddig ismeretlen. *Vigger* az anyarozs valódi erejét az *anyarozsdégbe* helyhezteti, de a' minek ellene mondnak *Chevalier*, különösen *Hoover* kisérletei az anyarozszsal, mellyekből kiviláglik, hogy az anyarozs' főzetje vagy forrázatja, gyógyerőre nézve nem áll alább a' pornál, 's ha ez igaz, úgy a' gyógyerő nem lehet az anyarozsdégben, mivel ez a' vizben fel nem olvad.

## *Az anyarozs' hatása.*

A' tünemények, mellyeket a' csipős kábitó szerekhez tartozó anyarozs előhoz, azon sajátságos befolyás következtében, mellyel a' gyomor és belek takonyhártyájára hat, ímezek: meleg érzés a' gyomorban, gyomorfájás, undor, sőt hányás is, nyálfolyás, és azért tartós ösztön a' köpésre, rendetlen székletétel: ugymint majd hasmenés majd szorulás. Az anyarozsban létező túlnyomó kábitó rész' erejének következésében az idegélet különösen megtámadtatik. Az anyarozs' nagyobb adagban való használatakor a' szív' 's érverés valamint a' lélekzés beteges, gyors, sebes lesz, az állati meleg felmagasztaltatik, agytorlódások, mik az arcz' pufadásából és verességéből megismerhetők, bágyadtság, 's leveretség, a' máj' tája fájdalmasnak tapasztaltatik, ku-

lönösen pedig hat az anyarozs az egész idegrendszerre, kiváltképen a' méhanya' idegeire, mellyek tehetsége annyira felmagasztaltatik, hogy nagyon erős, és sokáig tartó méh-összehúzódásokat, tetemes vérzést, és elvetélést okoznak. *Köhler* orvostanár az anyarozs e' hatását olly bíztosnak tartja, mint biztos a' nadragulya hatása az ívhártyára. A' szer' hatásának az idegrendszerre elterjedését elárulják a' fej elfogultsága 's nehézsége, vagy fájdalma, szédülés, a' látlik kitágulása, majd bágyadás, levertség, majd vidámság, reszketegség, részletes szélhüdés és bizserkór.

Nagyon érdekesek *Hoocher* Károly orvos-tudor' kémlődései az anyarozsban feltalálható igazi kábító anyag felett, ő azt találta, hogy ezen kábitó tulajdon egyedül barna vöröses, édes émelgős izű olajban létezik, mellyből 15—70 cseppig 6 vajudónak adatván legkevesebb hatása sem volt a' szülfájdalom növesztésére, de a' gyermeken sokáig a' szülés után kékes kinézés, nehéz lehelet, és a' bizserkor szokott tüneményei tisztán észrevehetők valának, azalatt míg az olajától megfosztott anyarozspor tizenkét arra szánt esetben szülést előmozdító erejét ugyanazon napon tökéletesen bebizonyitá, a' nélkül, hogy egyetlen esetben is a' bizserkor jelei a' gyermeken mutatkoztak volna.

*Hoocher* ur ezen állitását *D. Moore*, *Beer Limann*, *Parker* híres szülészek teljes igaznak találták. *Hoocher* meggyőződött, hogy az anyarozs hatásának különbözése az olaj különböző tartalmában kereshető, és a' gyógyerő éppen az olly minéműségű szerben, melly legtöbb olajjal bővelkedik a' leggyengébb, és azért igen tanácsolja, hogy az anyarozsnak csak forrázat alakja használtassék, mivel ebben a' kábító anyag fel nem olvad.

### *Az anyarozs gyógyereje.*

Az anyarozs a' mult század közepén Europában, ide, 's tova vén kuruzsolónék és bábák ál-

tal a' szüléseknél mint házi orvosság használtatott. *Desgranges* után 1777. évben egy lyoni bába az anyarozsot mint a' szülést igen könnyítő szert *chambucle* közönséges név alatt igen gyakran használta, Vestphaliai Haselüna nevű városkában és annak környékén az anyarozsot már 1778. év előtt nagy elbizottsággal használák, de a' reá következő évre a' hanoverai bábáknak az anyarozsot mint orvosságot használni törvényesen megtiltatott, és *Stearn János* Uj-Yorkban az anyarozsot mint a' szülést könnyítő szert igen ajálván, csak 1807ben hozá újra divatba.

*Lagrange* orvos tanár negyven évi tapasztalás után tellyesen meggyőződött, hogy az anyarozs sajátlagos a' méhre ható ingerlő erővel bir, és számtalanok a' később tett észrevételek, mellyek az anyarozs' szülfájdalmakat előhozó, 's így a' szülést segítő erejét bizonyitják.

*Villeneuve* 720 esetet szedett össze, mellyekben ezen szer rendeltetett; 600 szerencsés sükerrel vevék e' szert a' gyenge szülfájdalmak okozták késedelmes szülésben, — 5 késedelmes utószülésben, 5 szülésutáni méhvérzésben, 16-an félsükerrel, 82 semmi sükerrel, 12 pedig mind az anyára, mind a' gyermekre nézve káros következéssel.

Jóllehet a' német orvosaktól és szülészektől számos észrevételek, az anyarozsra kedvezők tétettek, azért még sem hiányzik azoknak száma sem, kik az anyarozsot hatástalanságról, sőt káros hatásról is vádolják; hasonló panaszok, mellyek előbb gyakran fordulának elő, most, miután az ujabb idő' kisérletei által az orvosok az anyarozs megkívántató minéműségéről, jelentéséről, mimódoni alkalmazásáról 's adagjáról bővebb meghatározást nyertek, ritkábban hallatnak: ugy hogy most általánosan mindenki némelly szülészektől az anyarozsnak tulajdonított hatástalanságát az anyarozs' nem a' maga idejében történt szedésének 's jól eltevésének tulajdonítja.

Azon elágazó 's egymásnak ellentmondó vélemények által indíttatva, mellyek e' gyógyszer' hatásárul hozattak, 's ezen ellenmondások okait az anya-

rozs' különböző természetének tulajdonítva *Böttcher* Altemburg herczegségben ujselviczi gyógyszerész 1829 év, nyarán egy rész anyarozsot három héttel az aratás előtt, más mennyiséget az aratás után a' csépléskor kiváltakból öszeszedetvén mindkettőből küldött Berlinbe olly kérés mellett, hogy különböző hatásaik' kikémlélése végett azokról kisérleteket tennének. A' kir. porosz nevelésre ügyelő ministerium rendeletéből 1830-ban Charité szülő intézetben t. t. Kluge tudor által 15 arra szánt esetekben tétettek a' kisérletek, a' mellyekből kiviláglott, hogy az aratás előtt szedett anyarozs hatásos, ellenben az azután szedett egészen hatástalan. Maga *Desgranges* is figyelmessé tette a' szülészeket, hogy orvosi használat végett az anyarozsot aratás előtt kell szedni, minthogy a' csűrökben szedett sokkal csekélyebb hatásu. *Busch* Magdeburgi orvos tanár szerént az anyarozsot éretlen korában kell szedni, mikor még nagyságának felére képeztetett ki, ő szerént az anyarozsnak éppen nem, vagy kissé kell hajolva, és felületének simának lennie, összetöretve pedig fejérebb színű legyen, mint az érett anyarozs.

Hogy az anyarozs várakozásunknak megfeleljen, nem elég azt aratás előtt szedni, hanem megkivántatik azt jól becsukott edényekbe mérsékelt és száraz helyen eltenni, és mindazonáltal nem hoszas ideig tartani, mert az elavult szer elromlik, taplós, mállott, belől feketés és porló lesz, elveszti sajátságos szagát, szintúgy gyógyerejét is, ahhoz azon észrevételét teszi *Velpeau*, hogy minden orvosi szerek, ha elavultak, kisebb nagyobb részben elvesztik tulajdonságaikat, 's erejöket, és ő szerinte még a' frís anyarozs is, ha mint por elkészítve sokáig tartatik elveszti erejét, a' mi szinte úgy történik a' hánygyökerrel is, és azért igen tanátsolja, hogy a' szer használatakor a' port frisen készitsük, és ugy rendeljük a' betegnek.

Mennyire kisebbitheti a' lég, világosság az anyarozs' gyógyerejét, még nem határoztatott el. A' nedves helyeken huzamosb ideig a' másképp jól eltett anya-

rozs *Toëphen* bremai szülész tapasztalásai szerént arányos nehézségében sokat veszített, és a' volt a' leghatástalanabb, melly a' maga állományában több helyen át volt lyuggatva.

Minekelőtte az anyarozs gyógyerejét megismertetném olvasóimmal, szabad legyen a' neki tulajdonított káros hatásokról szólanom. Sok szülész az anyarozsot vádolta, hogy ellenséges befolyással van az egész idegrendszerre, hogy igen erős 's sokáig tartó méhösszehuzódást, és annak következésében méhrepedést, vérzést, nem ritkán elvetélést, szülep visszatartását, sőt a' gyermek tetsz' sőt valódi halálát okozza, és azért helyesen jegyzi meg *Chavasse* tudor, hogy milly jótékony az anyarozs a' tapasztalt szülész kezei közt, olly káros következésű lehet a' tapasztalatlan kezeiben az előtt nevezett tüneményeket okozván, de a' mellyek nem egyedül az anyarozsnak tulajdonítandók, hanem inkább az alapokot kereshetni.

1-ször. *A' roszkor, és nem illő körnnyülállásokhoz alkalmazott anyarozs használatában.*

2-szor. *A' szer tanács nélküli adagjaiban.*

3-szor. *A' használandó szer milly alakjában.* Azért jelen értekezésemben iparkodom 1-ször *a' betegségek azon nemeit, mellyekben az anyarozs üdvös hatással használtathatik.* 2-szor, *Az anyarozs adagját,* 3-szor *alakját meghatározni.*

*Mi az 1-sőt illeti:*

A' tapasztalásbol vett adatok után az anyarozs különösen a' méhidegeire ható ereje miatt, mint szülfájdalmakat elősegitő szer a' késedelmes szüléseknél legjobb sikerrel minden káros következés nélkül használtathatik.

*Ellőször. A' gyöngén kifejlődött, vagy egészen kimaradt szülfájdalmak által okozott késedelmes vagy egészen félbeszakadt szülés munkájában*. mindazonáltal a' következendő föltételek mellett:

1. *Hogy a' szülés munkája elkezdődött, 's egy ideig folytattatott; aztán, hogy a' gyenge vagy egészen kimaradt szülfájdalmak igazi gyöngeségben leltek légyen okaikat*, de itt is az elfáradt vajudónak

előbb időt engedve a' kipihenésre, 's addig nem használni a' szert, mig várhatni, a' természet maga véghez viszi-e a' szülés munkáját, 's valljon a' halasztás nem fenyeget-e életveszéllyel.

2. *Hogy a' méh' szája egy tallérnyi nagyságra legalább kitágulva, és lágy legyen, nem különben, hogy a' lágyrészek a' szülésre elkészülve legyenek*, mert ha a' méh' szája illő kitágulása előtt használunk izgató szereket, az összehúzódások következésében maga a' méhfeneke is szintén összehuzódik, és csak szükségtelen szülfájdalmak hozatnak elő, mellyek a' gyermek kihajtását nem hogy előmozdítanák, sőt inkább gátolják, de még méhrepedést is okozhatnak.

3. *Hogy semmi aránytalanság se legyen a' gyermek, és a' medencze közt, 's hogy valamint a' medencze állása 's állapotja, szintúgy a' gyermek fekvése is rendes legyen.*

4. *A' gyermek feje a' medencze bemenetelébe már le hajtva legyen.*

5. *Hogy semmi erőmüvi ok ne késleltesse a' szülést, 's az állapot ne ollyan legyen, melly kirekesztőleg a' szülfogó alkalmazását, vagy az előesett küldők zsinór vagy más ok miatt, a' fordítást kivánja.*

6. *Hogy se általános, se pedig helybeli vérbőség annál inkább méh-gyuladás, lobellenes gyógymódot kivánó, jelen ne legyen.*

Végtére 7. *Nagy elővigyázatot kiván az anyarozs használata az először szülőknél 's ideges alkotásu egyéneknél*, azért csak többször szülőknél, főkép nyirkos küleményű személyeknél rendelhetni az anyarozsot jó sikerrel. Ezen jelenségről igen szépen 's ekképen ír *Bártel* szülész: „Legnagyobb hatása ugymond, az anyarozsnak, a' petyhüdt 's már többször szülőknél, hol az általános, és helybéli gyöngeség miatt a' szülés elő nem haladhat, a' vizhólyag már megrepedt, némelly gyönge, és hoszas enypillanatok után mutatkozó szülfájdalmak a' méh száját eléggé kitágitották, a' főnek rendes fekvése van, a' szülő jól érzi magát, a' bába minden orvosságaiból kifogyott, de mind hiába; semmi erősb szülfájdalmak, semmi szembetűnő elő-

ozdulása a' fönek; — valahára orvosért küldenek
s mindnyájan a' vajudó, a' férj, a' bába, a' nagy-
ıyó teljes várakozással vagynak a' hatalmas előké-
zület eránt, melly a' nagy gyógyász' zsebeiből jö-
end: de ah, ő egy pár picziny porocskát ir, melly-
ek hatásában mindenki kétkedik, minő a' csodálat,
időn a' második por' használata után, a' mint az or-
os megjóslá, szép erős, szülfájdalmak mutatkoznak,
s a' 3-dik por' bevétele után egy csemete látja meg
' napvilágot.

*Másodszor. Késedelmes, görcsösen összehuzott,
agy gyöngeségből hátramaradó, vagy részenkint
lvált, és vérzést okozó utószülésnél.*

*Harmadszor. Mint elvetelésre alkalmat nyujtó
zer olly esetekben, hol az elvetélést későbben ugy-
em akadályozhatni, vagy hol az elvetéléssel az anya,
agy gyermek életét megmenthetni.* Az anyarozs el-
etélő erejét sokan kétségbe akarják hozni, még má-
ok azt bizonyosnak, de egyszersmind az anyára,
őkép a' gyermekre nézve veszélyesnek tartják.

*Négyedszer. A' méhanyába visszatartott vérda-
abok, vagy pöfetegek kihajtására.*

*Ötödszer. A' méhanyarendszer beteges munkás-
ága miatt történt görcsös szülfájdalmaknál, és a'
ıéhnek a' medenczébe letolatott gyermek feje fölött
aló összehuzódásánál, nemkülönben a' szülés alatti
örcsöknél.*

Az anyarozs nemcsak szülésekben, hanem e'
övetkező betegségek nemeiben is, bebizonyitá
;yógyerejét:

1. *Különbféle életmüvekből jövő vérzésekben*, és
ıég pedig:

A) *Terhességén kivül gyöngeségből származott,
agy természetes, mesterséges szülés, vagy elvetélés
tán hátramaradó vérzésekben.*

B) *Makacs orrvérzésben, vérhányásban, és
érpökésben.*

2. *Megrögzött makacs takárban, és fehér fo-
yásban*, ha e' bajok nem gyuladásos természetűek,
e életműszeres szenvedésektől nem származnak, a'

fehérfolyásban különösen akkor találtatott hasznosnak, ha a' folyás nem a' hüvelyből, hanem a' méhből jön.

3. *A' méh' erőhatályának hiányából következő hoszám hiányban, nem különben a' nagy görcsökkel járó tisztulásban.*

4. *Szélhűdésekben* kivált a' gyermekek részletes szélhűdésében, és szélhűdéses húgyfelakadásaiban, de különösen a' helyben támadt ívhártya szélütéséből származó, 's minden szernek makacsul ellentálló láta kitágulásában (mydriasis)

5. *Tisztán kifejlődött, és minden gyuladásos szöveménytől ment vóltálázban.* E' betegségben *Bacher* orvostanár Vilmingtonban Delamare városában kitünő szerencsével használta, használata után sokkal kevesebb kórismétülések tapasztaltattak, mint a' használni szokott orvosságok után.

## 2) *Az adagról.*

Hogy a' csípős kábitókhoz tartozó- 's a' méhanyától származó szenvedések legmakacsabb, 's félelmesebb eseteiben is gyakran hasznos szernek adagját tudni nagy fontosságú dolog legyen, további felvilágositásra nincs szükség. *Lorenz* orvos tanár szerént az anyarozs' káros hatása a' szer' nagy adagjaiban, mellyekben némellyek azt rendelék, kereshető. Szerénte a' nagy és kevés idő szünet mulva ujra ismételt adagok után a' lélekzés szaporább lesz, az élet', agy', mindenek felett a' szülés munkássága tetemesen felmagasztaltatik, és többnyire a' gyermek sokáigtartó erős szülfájdalmak után, nem ritkán a' szüleppel együtt kihajtatik, de alig végeztetik el e' munka, már is a' gyermekágyast nagy gyöngeség és bágyadtság lepi meg, és a' méh visszasülyed teljes munkátlanságba, ugy hogy minden munkássága teljesen megsemmisítve látszik. Ezen méhgyöngeségnek a' leggyakoribb, de egyszersmind a' legveszélyesebb következése makacs méhvérzés, azért ő megvetve a' nagyobb adagokat, kisebb adagokat

ıasznál, azokkal lassan ugyan, de annál biztosabban híszi a' czélt elérhetőnek; ő eleinte 3 szemért endel, és óránként $1\frac{1}{2}$ szemérrel növeszti az adagot egés 10 szemerig a' legnagyobb sikerrel minden rosz következés nélkül.

*Köhler* orvos tanár rendesen minden órában 5 szemert a' következő sikerig rendel, és biztosit, hogy a' siker többnyire a' második vagy harmadik adag után beállott. Azonban mégis a' legtöbb szülészek minden tiz perczben, vagy fél, vagy egész óránként 10 szemert rendelnek, igy rendeli *D. Kluge* Prof. *Busch*, és *D. Bártel.*

Noha D. *Cabini*, *Veil*, *Lales*, két órai szünet alatt 2 nehezéket elköltetnek a' szülőkkel (sőt D. Hoocher beszél egy negyedrész fontról, melly egy éj alatt minden káros következés nélkül adaték) de mivel gyanu alatt van a' dolog, volt-e nekiek megkivántató minémüségű anyarozsok? igy tanácsosabb lesz nagyobb adagokat nem rendelni, nehogy imitt amott, de még is megjelent kábitási, vagy épen mérgezési tünemények a' szülő életét veszélyeztessék.

### 3. *Az alakról.*

A' legjelesebb alakok, mellyekben a' *Stearn* által újra ajánlt anyarozs rendeltetett, ezek 1. Por. 2. Főzet. 3. Forrázat.

Északamerikában legszokottabb a' por használata. *Villeneuve* szerént is a' poralak legerősebb 's hathatósabb, legtöbb német szülészek is megegyeznek benne azért is, mivel magok is legtöbb esetben port szoktak rendelni.

*Müller* tanár szerént az anyarozs' vizes készítményei nemcsak hatástalanabbak a' pornál, de e' kívül még azon rosszaság is van bennök, hogy igen könnyen nehány óra alatt, már a' 8° Reaum. mérsékletben, rothadt forrásba átmennek,

D. E. *Schmelz* Drezdában az anyarozsot a' maga valóságában adja azon meghagyással, hogy a' szülők azt szájokban összerágva lassan lenyeljék, mert

igy, ugymond, a' szer egész erejét megtartja, 's nem olly hamar okoz hányást, és könnyebben is megemészti a' gyomor.

*Hoocher* szerént az anyarozs' forrázatja a' legczélszerűbb, mivel ebben a' szer kábító anyaga fel nem olvad.

D. *Prescot* ellenben többnyire az anyarozs' főzetét rendelé (dr. una ad colat unc. quinq.) melly utánna *decoctum parturiens de Prescot* neveztetik.

Külsőleg: *beföcskendezésre* (dr. duae ad colat. unci. sex) vagy *klistérnek* (dr. un. ad colat. unci novem) *Villeneuve.*

Értekezésem berekesztéseül az adag, alak, bővebb felvilágosítása kedvéért, kedveskedem olvasóimnak egynehány híres szülészektől írni szokott vényekkel:

*Rp.* Secal. cornut. pulv. drach. unam.
Sach. albi drach. semis.
*M. f.* pulv. divid. in part. VIII. aequales.
*S.* minden 3 órában 1 port.
(méhvérzések ellen Dr. *Spajrani* (Paviából).

*Rp.* Secal. cor. rec. cont. drach. unam.
coq. in aqu. comm. unc. 6 ad col. unciar. 4.
cui adde.
Spir. sal. dulc. drach. β.
Syr. rub. id. unciam β.
*MS.* Minden fél órában 1 harmadát bevenni.

(*Schneider*, az anyarozsot e' módon már 15 évek alatt mint szülést előmozditó szert igen nagy sikerrel használta.)

*Rp.* Sec. cor. gr. III.
Sach. lact. gr. 10 m.f.p.
Dent. tales Nro 12. D. ad chart. cerat.
*S.* óránként egy port, és minden órában $1\frac{1}{2}$ szemerrel az adagot növeszteni. (Lorenz ugyan abban.)

*Rp.* Secal. cor. scrup. duos.
inf. aq. ferv. q. s. ad col. unciar. quatuor.
*MD.* minden 10 perczben egy evő kanállal.
(*Guillemont* a' szülés után hátramaradott méhvérzésben.)

*Rp.* Sec. corn. cont. unci. funam.
inf. in aq. ferv. Libr, III, — IV.
ebulliant paulisper, dein filtr.
*S.* külsőleg.
(Mint befőcskendezés a' ,méhvérzésben, és a' makacs orrvérzésben hidegen alkalmazva,

---

## Theses defendendae.

(Védendő tételek.)

1. Secale cornutum est inaestimabile remedium in manu medici, et obstetricatoris periti vera sacra ancora parturientium. Schneider.

   (Az anyarozs megbecsülhetlen gyógyszer, a' tapasztalt orvos és szülész kezeiben a' vajudónak utolsó menedékeszköze.)

2. Concordia medicorum summi est momenti: nam
3. Discordiae eorum dignitati medicinae multum detrahunt.

   (Az orvosok egyessége igen nagy fontosságu dolog: mert viszályaik az orvosi tudomány méltóságát csonkitják.)

4. Medicus colegarum suorum tantum errores velut tibicina promulgans periculosus est calumniator et lucri studiosus.

   (A' bajtársainak csak hibáit trombitával harsogtató orvos, veszélyes rágalmazó, és haszonvadászó egyszersmint.)

5. Musica pharmacodynamicis potentiis efficacioribus adnumeranda.

   (A' zene a' hathatósabb gyógyszerekhez tartozik.)

6. Formula farraginem remediorum continens, infirmitatem diagnoseos arguit.

   (Tömeg gyógyszert magában foglaló vény a' korismeret hiányát árulja el.)

7. Alopathia maxime veneranda, homeopathia non vituperanda, hydropathia non negligenda, verbo holopathia exercenda.

   A' különszenves rendszer leginkább becsülendő, a' hasonszenv nem gyalázandó, a' vizgyógytan el nem hanyagolandó, szóval: mind a' három gyakorlandó.

8. Dum rationalis therapia nihil proficit, empiricam medendi methodnm inire oportet.

   (Midőn az észirányos gyógytan semmit sem használ, akkor a' puszta tapasztalati gyógymódot szükséges elővenni.)

9. Aqua frigida, et roborat et debilitat.

   (A' hideg víz majd erősít, majd gyengít.)

---